

Interjú Szántó Zoltánnal, a Budapesti Corvinus Egyetem professzorával

E.: Az Educatio folyóirat aktuális számához kapcsolódva „Az összehasonlító helyi fejlesztési tanulmányok” angol nyelvű közös mesterszakról szeretnék Önnel beszélgetni. Végigolvasva a képzés ismertetőjét, az a benyomásom keletkezett, hogy „helyi fejlesztés” terminuson Önök „vidékfejlesztést” is értenek.

Szántó Zoltán: A mi fogalomhasználatunkban minden beletartozik a „helyi fejlesztés” fogalmába, ami nem országos szintű fejlesztési koncepció, tehát szubnacionális szinten gondolkodunk. Ez a helyi fejlesztés lehet egy város, egy régió fejlesztése, egy falu vagy egy kistérség fejlesztése. Természetesen a vidékfejlesztést is átfedi, de a megközelítés lényege, hogy nem országos szinten értelmezzük sem a „fejlődés”, sem pedig a „fejlesztés” fogalmát, hanem regionális/kistérségi és/vagy /településszinten kezeljük a fejlesztési kérdéseket.

E.: Milyen hazai vagy nemzetközi minta alapján jött létre a képzési program?

SZ. Z.: A program több mint 10 éve működik, nemzetközi együttműködésben. Közvetlen előzménye az olaszországi trentoi egyetem „Local development for the Balcans” programja volt, ami 2004 előtt már önálló mesterképzést adott. Ezt a programot akkoriban az olasz külügyminisztérium támogatta kifejezetten azzal a céllal, hogy a balkáni régiókból érkező hallgatók számára kínáljon egy három féléves 95, kredites mesterképzést. A program a balkáni régió gazdaságfejlesztési, társadalomfejlesztési, konfliktusmenedzselési problémáira próbált megoldásokat kínálni. Ezt a mesterszakot fejlesztettük tovább 2004-ben konzorcionális szinten a regensburgi és a ljubljanaei egyetem bevonásával. A koncepció szerint két régebbi EU tagállam és két csatlakozás küszöbén álló ország helyi fejlesztési koncepcióit hasonlítottuk össze, és nem titkolt szándékunk az volt, hogy Erasmus Mundus pályázatot nyújtsunk be, amit aztán később sikeresen meg is nyertünk. Természetesen Európában és azon kívül is van többféle helyi fejlesztéssel foglalkozó („local development” néven futó) mesterképzés. Nyilván ezeknek a koncepcióját is szem előtt tartottuk, de az olasz program volt a kiindulópont, ahol a helyi fejlesztésnek nagy hagyományai vannak.

E.: Ha jól értettem, ennek a balkáni mintának volt más jelentése is, az átmenetiség. Ez is hozott valamilyen speciális fókusz, módszertant a 2014-ben kissé átalakított szakon?

SZ. Z.: Mindenképpen törekedtünk arra, hogy bemutassuk a közép-kelet-európai tapasztalatokat, nevezetesen azt, hogy az 1989/90-ben lezajlott rendszerváltás mit jelentett lokális szinten, akár gazdasági, akár politikai, akár kulturális vagy társadalmi szempontból. Itt a munkanélküliségtől kezdve a kisvállalkozás-fejlesztésen át számtalan olyan területet lehet rögtön megmutatni (pl. közösség-fejlesztés, etnikai konfliktusok, mélyszegénység), amelyek Szlovéniában és Magyarországon másképpen jelentek meg, mint Olaszországban vagy Németországban. Egyébként az oktatás során mindig adott a nemzetközi összehasonlítás lehetősége, hiszen a hallgatók többsége a világ különböző pontjairól érkezik, és az általuk hozott tapasztalatok is gazdagítják a tematikát. Az elmúlt tíz évben több mint nyolcvan ázsiai hallgató végzett ezen a programon. Afrikai vagy amerikai hallgatók is szép számban vesznek részt folyamatosan a programban, nyilván nyugat-európai, közép-kelet-európai és balkáni hallgatók is megjelennek. A speciális módszertani fókusz kapcsán két dologra utalnék. Egyrészt, hogy maga a program alapvetően multidiszciplináris, tehát a közgazdaságtan, a szociológia, a jog, a politikatudomány éppúgy megjelenik benne, mint a projektmenedzsment, projektértékelés és bizonyos metodológiai tárgyak (pl. hatáselemzés, hálózatelemzés, fókuszcsoport). Egyúttal szakpolitika-orientált a megközelítés, tehát az adott régió vagy térség helyzetének többszemponútú feltárása, diagnosztizálása után valamilyen fejlesztési javaslat születik meg, pl. milyen lehetőségei vannak a közösségfejlesztésnek olyan társadalomban, ahol etnikai vagy vallási konfliktusok vannak. Ilyen jellegű kérdésekhez kapcsolódó alkalmazott kutatások bemutatásáról van szó, a különböző jó gyakorlatok és a nem bevált gyakorlatok összehasonlításáról, hiszen abból is tanul az ember, ha valamilyen fejlesztési gyakorlatot megpróbál elindítani, de az kudarcot vall.

E.: Mekkora a magyar és a külföldi hallgatók aránya egymáshoz viszonyítva?

SZ. Z.: 5% alatt van a magyar hallgatók aránya. Jelenleg két évfolyammal működik a program: az elsősöknél egy magyar hallgató van, a másodikosoknál kettő.

E.: Menyire nehéz kiegyenlíteni a kulturális vagy oktatási színvonalbeli különbségeket?

SZ. Z.: Megoldható feladat. Nyilván vannak egyedi, nehezen kezelhető esetek, de most már 10 év tapasztalata alapján tudjuk ezeket kezelni. Próbálunk felzárkóztató modulokat kínálni azok számára, akik egyik vagy másik területen nem szerezték meg a kellő tudást. Aki közgazdász diplomával jön, annak a társadalomtudományi vagy a jogi területen van szüksége felzárkóztatásra. De itt mesterszokról van szó, tehát a hallgatók többsége már munkatapasztalattal is rendelkezik. Vegyünk példának egy kambodzsai hallgatót, aki szerzett otthon egy közgazdász diplomát, és néhány év civil szervezetnél (mondjuk egy segélyszervezetnél) szerzett tapasztalat után jelentkezik. Neki egészen más az attitűdje a tanulásához. A munkatapasztalattal rendelkező felnőtteknek nem okoz problémát, hogy mondjuk szociológiából pótolják a hiányosságait. Most a másodévesek között a Corvinuson három földrész nyolc országából érkeztek a hallgatók. Jó kis csapat alakult ki, akik egymást is tudják a tanulásban segíteni.

E.: Felmerült az igény a szakon belüli további szakirányok kialakítására?

SZ. Z.: Nincs annyi hallgató. Kb. 15-ös létszámok stabilizálódtak, további specializációra nincs szükség. A specializációt a szakdolgozati témával, illetve a szakmai gyakorlattal tudjuk biztosítani. A hallgatók három egyetemen töltöttek el egy-egy szemesztert, s mind a három helyen lehetőségük van arra, hogy választható tárgyakat vegyenek fel az adott intézmény kínálatából, és így többnyire a speciális igényeiket is ki tudják elégíteni.

E.: Hogyan néz ki a szakmai gyakorlat a képzésen belül?

SZ. Z.: A szakmai gyakorlat kötelező. A negyedik szemeszterben már nincs kontaktóra, csak szakdolgozatírás és szakmai gyakorlat. A szakmai gyakorlat 350 órás időtartamban helyi fejlesztéshez kapcsolódó, bármilyen kormányzati, önkormányzati területen, civil szervezetnél vagy kutatóhelyen elvégezhető. Az OECD-től kezdve a Világbankon keresztül a nagykövetségekig bezárólag rendkívül színes a paletta. A hallgatók általában nemzetközi szakmai gyakorlaton vannak, a konzorciumnak vannak ún. associated partner tagjai, ahol szintén lehet gyakorlatot végezni. A mostani másodévesek közül pl. négyen fognak a North Caroline-i Egyetemen, a várostervezési és a kormányzati kutatóközpontban szakmai gyakorlatot teljesíteni. Az egyik hallgató a Balkánnal foglalkozik, ő a belgrádi egyetem által szervezett szakmai gyakorlaton vesz részt.

Hangsúlyos a program gyakorlatorientációja, ami megmutatkozik egyfelől abban, hogy a hallgatók már gyakorlati tapasztalatokkal jönnek, másfelől abban, hogy a szakmai gyakorlat kötelező elem, amire nemzetközi lehetőségeket kínálunk. A Dél-Amerikából jött hallgatónak Európát ajánljuk, az európaiaknak vagy az ázsiaiaknak pedig Észak-Amerikát vagy Dél-Afrikát, mert ott is van partneregyetemünk, és a partneregyetemhez kapcsolódó szakmai gyakorlati helyeink.

E.: Van esetleg arra is lehetőség, hogy valaki Magyarországon találjon szakmai gyakorlati helyet?

SZ. Z.: Természetesen, például a Városkutatás Kft.-nél többen is tevékenykedtek, vagy a Demográfiai Kutató Intézetnél is egy hallgatónk, aki migrációs témával foglalkozott. A Világgazdasági Kutatóban is volt már hallgatónk, vagy a Seed alapítványnál. Természetesen, ha a külföldi hallgatónak olyan a témája vagy az érdeklődése, akkor itt is elvégezheti a szakmai gyakorlatot.

E.: A regionális és a nemzetközi beágyazottság közül melyik az erősebb?

SZ. Z.: Egyértelműen a nemzetközi. Alaphelyzetben a négy konzorciumi partnerhez kapcsolódó szakmai helyek jönnek szóba, tehát Regensburg, Ljubljana, Trento, Budapest. Minden egyetemnek megvan a sajátos szakmai portfóliója, ami kapcsolódik a helyi fejlesztésekhez, és akkor jön a második kör, az associated partnerek. Például minden évben összeállítunk egy listát, hogy melyek az aktuális szakmai gyakorlati lehetőségek.

E.: A konzorciumi együttműködés tehát elsősorban abban valósul meg, hogy minden hallgató egy-egy félévet más-más konzorciumi partnernél tölt. Mi a helyzet az oktatókkal? Ők is vándorolnak?

SZ. Z.: Igen. A program úgy néz ki, hogy az első félév mindig a trentoi egyetemen zajlik. A második félév rotálódik Regensburg és Ljubljana között, az egyik évfolyam Regensburgban, a másik Ljubljanában tölti a második szemesztert. A hallgatók együtt mozognak, tehát most az elsősök kinn vannak Trentóban, majd a tavaszi félévben mennek Ljubljanába, és utána jönnek a harmadik félévben majd Budapestre. A tavalyi elsősök első félévben Trentóban, a második félévben Regensburgban voltak, és most itt vannak a Corvinuson. Aztán a negyedik félévben jön a szakmai gyakorlat.

Vendégelőadók is vannak. Az Erasmus Mundus program lehetőséget ad arra, hogy incoming fellowship formájában külföldi vendégelőadókat fogadjunk. Idén szeptemberben egy kínai vendégprofesszor a Corvinuson Kínáról tartott húsz óra előadást, és ebben a fél-

évben két további előadót is várunk, mindkettőt az Egyesült Államokból. Az előző félévben Regensburgban egy orosz előadót fogadtunk, ezt megelőzően pedig egy törököt. Tehát az Erasmus Mundusnak köszönhetően tudunk hívni vendégelőadókat, ez is szerves része a programnak.

E.: Hogyan látja a végzettek foglalkoztatását hazai és nemzetközi szinten?

SZ. Z.: Hazai szinten szerényebb tapasztalataink vannak, mert kevesebb hallgató végzett, és akik végeztek, azok közül néhányan PhD programon tanultak tovább. Van egy alumni-szervezete a programnak, amin keresztül időnként kapunk híreket a végzett hallgatóinkról. Úgy tűnik, hogy Kambodzsában, Nepálban, Kolumbiában és a többi fejlődő országban nincs gondjuk az elhelyezkedéssel. Olyan hallgatóról még nem hallottam, aki ezzel a diplomával ne tudott volna elhelyezkedni. Angol nyelven folyik a képzés, és nemzetközi kapcsolatrendszerekbe kerül bele a hallgató. Nyilván nemcsak a diploma játszik szerepet, hanem a nemzetközi szakmai tapasztalat és az angol nyelvtudás is. Az Erasmus Mundus programnak az a lényege, hogy a harmadik világból érkezett hallgatók előnyt élvezzenek, és az itt megszerzett tudással, tapasztalattal, kapcsolatrendszerrel kedvező munkaerő-piaci helyzetbe kerüljenek. Nem vállalkozók lesznek vagy gazdasági menedzserek, hanem fejlesztéssel foglalkozó állami, önkormányzati intézményeknél vagy civil szervezeteknél helyezkednek el. Ez a tipikus karrier.

E.: Ezek szerint a képzés során megszerzett tudás kevésbé épül be az itthoni fejlesztésekbe?

SZ. Z.: Relatív kisebb hatással van az itthoni fejlesztésekre. A tavalyi évfolyamon több magyar hallgató volt, mert meghírdettük a felvi.hu-n, tehát magyar állami ösztöndíjjal is el lehetett végezni a programot. Így a most államvizsgázó évfolyamban 12-ből kilenc hallgatónk magyar. Ez egy egészen különleges évfolyam, közülük többen most is állami (közigazgatási) ösztöndíjjal vannak külföldi szakmai gyakorlaton. Erre is van precedens.

E.: Milyen szerepe van a képzésnek a tudományos munka folytonosságának biztosításában? Említette, hogy a képzés után az egyik út a PhD-hoz vezet. Ebből a szempontból van megtartó ereje a Corvinusnak?

SZ. Z.: Van, aki a Corvinuson végzett doktori képzést, illetve van Trentóban egy saját doktori programunk. Ez tudatos építkezés volt, mert egy idő után felmerült az igény arra, hogy tovább lehessen folytatni az összehasonlító helyi fejlesztési tanulmányokat. Ma is működik ez a PhD program, főleg a harmadik országbeli hallgatók közül végeznek Trentóban PhD tanulmányokat. A fő irány azonban nem ez, hanem az alkalmazás. 100-ból öt hallgatónk megy doktori képzésre, 95 pedig elhelyezkedik.

E.: Összességében mit lát a képzés és a szak erősségének, és hol lenne még fejleszteni-való?

SZ. Z.: Mindenképpen a képzési program erősségének tartom, hogy most már több mint tíz éve dolgozunk együtt a konzorcium tagjaival, jól ismerjük egymást, összecsiszolódtunk. Ugyanakkor érzékelhető, hogy lenne még javítanivaló. Időnként kilépnek kollégák, mert máshová mennek dolgozni, más feladatokat kapnak, és az újonnan belépőket mindig „szocializálni” kell. Erőssége a programnak, hogy ha valaki bekerül, három ország három akadémiai kultúrájába tud belekóstolni. Ezt az első három szemeszterben teheti meg. A gyen-

geségek közé tartozik, hogy időnként vannak szereplők, akik kevésbé „teszik oda” magukat, elhalványul a teljesítményük, különböző, külső-belső okok miatt kevesebb idő, energia, erőforrás marad pl. a nemzetközi kooperációra. Ezt mi is megérezzük. Például, most Magyarország került ilyen helyzetbe. Az olaszoknál elég nagy gondok vannak a felsőoktatásban, mint ahogy a szlovénekénél is, így most nekünk kell kompenzálnunk ezeket a hiányosságokat. Volt már olyan jelentkezőnk, aki hiányolta a tudományág szerinti fókuszot. Ez nem közgazdász-, nem jogász-, nem szociológusképzés, hanem egy multidiszciplináris program, ami előny és hátrány is egyben. Vannak olyanok, akik számára ez nem jelent kihívást. Jobb lenne az is, ha több európai hallgatónk lenne, mert a programban főleg azt próbáljuk bemutatni, hogy az európai helyi fejlesztéseknek milyen mintái vannak, és volt már több olyan év, ahol egyetlen európai hallgatónk sem volt. Jobb a csoportdinamika, ha európai hallgatók is vannak, illetve, ha a vendégelőadók között van nem európai is.

E.: Hogyan látja a szak jövőjét?

SZ. Z.: Másodszor nyertük el az Erasmus Mundus-támogatást. Abban a két évben, amikor nem tudtunk Erasmus Mundus-ösztöndíjat kínálni, az egyik évben csak hat, a másik évben csak tizenegy hallgatónk volt. Ebben az időszakban magyar állami ösztöndíjakkal támogattuk a hallgatóinkat. A program az Erasmus Mundus-ösztöndíj nélkül nehezen fenntartható. A tandíj 3000 Euro szemeszterenként, ami nemzetközi viszonylatban is magasnak mondható. Vannak sokkal drágább programok is, de azoknak a diplomáknak a munkaerő-piaci értéke is sokkal magasabb. Most középtávon azt gondolom, hogy a konzorcium újraéled, újból felszálló ágban van. Az elmúlt két évben, amikor nem volt Erasmus program, gyakorlatilag Trento és Budapest vállalt nagyobb szerepet, Regensburg és Ljubljana „taka-réklágon” működött. Azt mondták, hogy nincsenek saját forrásaik arra, hogy a programban részt vegyenek. Ebben az időszakban ezért két félév volt Trento, egy félév pedig Budapest. Ha az Erasmus Mundusnak vége lesz, nagyobb bizonytalanságban fogunk működni. De összességében bizakodóak vagyunk.

E.: Köszönöm a beszélgetést!

(Az interjút Németh Krisztina készítette.)